

ЕКСПЕДИЦІЯ НА СХІДНУ БОЙКІВЩИНУ

Руслан Дубина, Людмила Главацька

Україна сьогодні чи не єдина європейська країна, в якій етнографи та фольклористи мають ще доволі об'єктів для вивчення етнокультурної спадщини народу, як духовної, так і матеріальної. Комплексна експедиція сектору "Поділля" Музею народної архітектури та побуту України Національної академії наук України у складі Н. Зозулі (керівник), В. Богданова, Л. Главацької, Р. Дубини, що відбулася в жовтні 2007 р. у Рожнятівський р-н Івано-Франківської обл., лише зайвий раз підтвердила це. Свого часу, у 1984 р., до Музею було перевезено та встановлено в експозиції "Карпати" цілий комплекс будівель із названого регіону, а саме: "довгу хату" із с. Липовиця, стодолу із с. Небилів та "яму" (рублений льох) із с. Ясінь. Нинішнє етнографічне обстеження с. Липовиця та сусідніх сіл мало на меті виявити пам'ятки народної матеріальної культури, необхідні для обладнання садиби із згадуваною хатою, зібрати етнографічний матеріал для поповнення фондів запасників музею.

За історико-етнографічними особливостями цю територію відносять до Бойківщини, східної її частини, що, на думку дослідників, має певні локальні відмінності в народній культурі й побуті, які вирізняють її на фоні західних і центральних частин. Рожнятівщина покрита лісами та річками, населенню не вистачає орних земель, що вплинуло на його господарські заняття та побут. Під час експедиції обстежено віддалені села району: Липовиця, Луги, Суходіл. С. Суходіл, і зокрема, Липовиця, найбагатші на пам'ятки традиційної культури, особливо архітектури. У кожному селі опитували кількох інформаторів. Зроблені обміри, робочі креслення та замальовки. Проводили фотофіксацію місцевих ландшафтів, панорам, сільських вулиць, будівель, інтер'єрів хат тощо.

С. Липовиця розкинулося по обидва боки швидкоплинної гірської р. Чечви, відома дата

його заснування — 1632 р. Тут і досі можна зустріти так звані "довгі" бойківські хати, покриті гонтом, де під одним дахом із хатою розміщені стайня і шопа. Останні вже втратили своє пряме призначення (помешканням для худоби), їх часто перебудовують на житлові приміщення. Особливістю села є його гориста місцевість, де на окремих пагорбах видніються згруповані рублені "ями для бульби".

У живописному місці стоїть церква Святого Михайла, збудована в 1871 р., розписи якої виконані 1891 р. Всюди видно майстерність бойківських умільців, слава про яких линула навкруги. Найціннішою знахідкою експедиції є курна хата в урочищі Бездежа, що за 6 км від с. Суходіл. Її збудував Михайлишин Іван у 1867 р. На одвірку вирізьблено дату й хрест, ще один хрест вирізьблений на сволоді. Господар був заможною людиною, мав 10 га орної землі та сінокіс. Хату зводили з метою перебування в ній людей під час літнього випасу й утримання худоби та сінокосу.

У плані — це так звана "довга хата": хата + сіни + стайня "все під одним покрівлев" (під одним дахом), збудована зі смерекових "пленець" (брусів), вкрита спочатку соломомою, а пізніше — драницею. Стеля в сінях відсутня. В усіх будівлях є дерев'яний "поміст" (підлога). У хаті праворуч від дверей — глинобитна курна піч. Дим із печі виходив в отвір, зроблений у стелі ("вікно в повалі"), отвір закривали дощечкою. Стіни в хаті білили на рівні зросту людини, а вище були в кіптяві. Біля печі — піл. Уздовж чільної та причілкової стіни стояли масивні лави на колодах, у яких видовбані дірки для куделі. Збереглися й "гряди" (жердки), на яких сушили дрова, одяг тощо.

Ліворуч біля дверей — мисник, зроблений із трьох полиць та нижнього "прилавка" (шафи з дверцятами). Освітлювали хату двома волоковими вікнами в чільній і причілковій стінах. За хатою — невеликий

садок, в якому ростуть яблуні, груші, сливи. Хату використовують і нині: влітку під час сінокоосу та літнього випасання худоби.

Під час експедиції зібрані етнографічні, історичні відомості про заняття місцевого населення, особливості побуту, записані обрядові пісні, місцева термінологія. Виявлено кілька десятків етнографічних пам'яток: різьблені скрині для одягу, "куфри" (скрині) для пшениці, "гелетки" (діжечки) для квашення городини та зберігання сала, "коновки" та "коновчини" (дерев'яний посуд) для води, молока, сметани, хлібні діжі тощо. Майже в кожній хаті ще збереглися ткани білі "верети" (рядна) та яскраві килими- "дивани", які й тепер тчуть у цих краях.

У с. Липовиця з давніх-давен існував промисел виготовлення решіт та сит, який

зберігся і донині. Займалися колись цим промислом майже в кожній оселі чоловіки, а тепер — більше жінки й діти. Решета робили діаметром 42 см-50 см. Для "лубу" (ободу) брали рівну, без єдиного сучка колоду зі смереки чи ялиці "сигліс", довжиною 1,5 м-2 м. Дно решета "зашивали" ликом із ліщини.

У с. Луги знайшли ще старих майстрів, які робили "кошелі" (кошики) різних розмірів, як для власного господарства, так і на продаж. "Кошелі" плели з ліщини, лози, заготовляючи пізньої осені "аби соки угнали" (коли припинявся сокорух). Вправний майстер за день виготовляв один кошик. Колись у селі їх умів робити кожний господар. Вузькі й довгі кошики завдовжки близько 1,5 м використовували для носіння сіна худобі до стайні, менші за розміром — для грибів, картоплі, яблук тощо.

Article is about research expedition of the employees of the Museum of Folk Architecture and Manners of Ukraine to Eastern Boykivschyna. It is about unique find — smoky 'kurna' oven — possibly the last one found in the mentioned region.

З ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ НАД РІЧКОЮ БУЖОК НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ (ЗА ЕКСПЕДИЦІЙНИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ)

Зоя Гудченко

Досліджувані села Митинці, Вереміївка, Хотьківці, Заруддя Красилівського району Хмельницької області розкинулись понад річкою Бужок — перші два на лівому, решта — на правому березі. Місцевість низинна, часом заболочена. Греблі через Бужок з'єднують між собою названі села і утворюють ставки Митівський, Вереміївський, Хотьківський.

Річка Бужок колись слугувала межею адміністративно-територіальних одиниць земельного поділу. У XVIII ст. по ній проходив кордон між Волинським і Подільським воєводствами. Тоді Митинці й Вереміївка належали до першого з них, а Хотьківці й Заруддя — до другого. Коли ж було запроваджено Установлення про губернії

(1775), по Бужку позначалася межа між Волинською та Подільською губерніями. А після проведення вже в Українській РСР адміністративно-територіальної реформи (1922—1925) всі чотири села увійшли до Хмельницької області.

Землі, підпорядковані теперішній Митинській сільраді, були ще здавна заселені, про що свідчать археологічні знахідки. На Археологічній карті Подільської губернії, складеній Є. Сецинським¹, біля с. Заруддя означено курган. У текстовій частині наведено наступну інформацію:

"Заруддя. Біля села великий курган, названий Кривава Гребля. Коло нього Кам'яний Хрест, врослий в землю". "Митинці. В 5 вер-